

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Κοινωνική Εργασία με Παιδιά και Εφήβους

Διεπιστημονική συνεργασία και κοινωνική εργασία στο τομέα των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και κοινωνικής προστασίας παιδιών και εφήβων

Χάρης Ασημόπουλος, Ph.D., 2016, Αναπλ. Καθηγητής
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας,

Το περιεχόμενο του μαθήματος διατίθεται με άδεια Creative Commons εκτός και αν αναφέρεται διαφορετικά

Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση και Διεπιστημονική Συνεργασία 1/2

- Στο πλαίσιο της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης η κοινότητα δεν κατανοείται απλά και μόνον σαν μία αλλαγή του τόπου παροχής θεραπείας και φροντίδας της ψυχικής ασθένειας.

Προσεγγίζεται σαν ένα δυναμικό πλαίσιο όπου:

- ✓ Αλληλεπιδρούν κοινωνικές σχέσεις,
- ✓ Οι οποίες προσδιορίζουν την ψυχοκοινωνική κατάσταση του ατόμου και επηρεάζουν την εξέλιξη, τις επιπτώσεις και την αντιμετώπιση του ψυχικού προβλήματος. Το γεγονός αυτό θέτει νέα δεδομένα στις υπηρεσίες και στους επαγγελματίες ψυχικής υγείας σε σχέση με τις παραδοσιακές τους πρακτικές στο ψυχιατρείο και απαιτεί νέες μεθόδους.
- Η διάσπαση και η αποκέντρωση των υπηρεσιών του ψυχιατρείου μέσα στην κοινότητα αλλάζει τη δομή και τις λειτουργίες τους, με συνέπεια να τροποποιείται και ο ρόλος των επαγγελματιών ψυχικής υγείας.

Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση και Διεπιστημονική Συνεργασία 2/2

- Οι νέες Μονάδες κοινοτικής φροντίδας έχουν σχετική αυτονομία και ανοιχτή σχέση με την τοπική κοινωνία. Την διαχείρισή τους αναλαμβάνουν μικρές διεπιστημονικές ομάδες προσωπικού με ισότιμους ρόλους: σχεδιασμού, προγραμματισμού, παρέμβασης, διαχείρισης, και αξιολόγησης.
- Στο κοινοτικό μοντέλο φροντίδας της ψυχικής ασθένειας η δυαδική σχέση μεταξύ θεραπευτή – θεραπευόμενου, η οποία χαρακτήριζε τις διαδικασίες στο ψυχιατρείο, διευρύνεται.

Συμπεριλαμβάνει:

- ✓ Διεπιστημονική συνεργασία, και
- ✓ Κοινοτικές σχέσεις και λειτουργίες.

Οι νέοι ρόλοι των επαγγελματιών ψυχικής υγείας εκτός του κλινικού

- ✓ Ρόλος μεσολαβητή των ψυχικά ασθενών με τα κοινοτικά δίκτυα υποστήριξης.
- ✓ Ρόλος συνηγόρου για την αναγνώριση και την προστασία των δικαιωμάτων των ασθενών.
- ✓ Ρόλους κοινωνικής δράσης για να αποκτήσουν οι ασθενείς μη αναγνωρισμένα δικαιώματα.
- ✓ Ρόλος εκπαιδευτή των ασθενών σε δεξιότητες κοινωνικοποίησης αναγκαίες για την κοινωνική τους ένταξη.
- ✓ Ρόλος σχεδιαστή προγραμμάτων ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης.

Διεπιστημονική Συνεργασία στο Τομέα της Ψυχικής Υγείας του Παιδιού

- Η αντιμετώπιση των προβλημάτων ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων είναι σύνθετη και απαιτητική εργασία. Έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που προσδιορίζονται κυρίως:
 - ✓ Από το ευρύ φάσμα και την περιπλοκότητα των προβλημάτων ψυχικής υγείας, και
 - ✓ Από την αναπτυξιακή φάση του παιδιού.

Χαρακτηριστικά προβλημάτων ψυχικής υγείας κατά την αναπτυξιακή φάση του παιδιού

- ✓ Όπως δείχνουν οι έρευνες, ένα στα πέντε παιδιά και εφήβους πρόκειται να βιώσουν ψυχολογικά προβλήματα.
- ✓ Το παιδί είναι εξαρτημένο από τους γονείς του. Μια προσέγγιση του παιδιού χωρίς να λάβουμε υπόψη την οικογένεια, σπάνια έχει ικανοποιητικό διαγνωστικό ή θεραπευτικό αποτέλεσμα.
- ✓ Το παιδί είναι ένας αναπτυσσόμενος οργανισμός. Οι ανάγκες του διαμορφώνονται ανάλογα με την χρονολογική του ηλικία και το στάδιο εξέλιξής του.
- ✓ Το παιδί επικοινωνεί με το παιχνίδι, με την ζωγραφική και προβάλλει τις συγκρούσεις και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει με συμβολικό τρόπο, παρά με την άμεση λεκτικοποίησή τους.

Η προσέγγιση με την συνεργασία διαφορετικών ειδικοτήτων

- Η εργασία με παιδιά με προβλήματα ψυχικής υγείας, απαιτεί την προσέγγιση με την συνεργασία διαφορετικών ειδικοτήτων.
- Με την διαφορετική τους εκπαίδευση και τις επαγγελματικές τους δεξιότητες συνεισφέρουν ώστε να υπάρχει μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του προβλήματος ψυχικής υγείας του παιδιού.
- Στο πλαίσιο της συνεργασίας των ειδικών, οι όροι πολυεπιστημονική, διεπιστημονική, διαεπιστημονική συνεργασία εκφράζουν διαφορετικού βαθμού συνεργασία, φιλοσοφία και τρόπο λειτουργίας.

Πολυεπιστημονικότητα

- Η πολυεπιστημονικότητα αναφέρεται σε καταστάσεις όπου οι συμμετέχοντες, που αντιπροσωπεύουν διάφορα επιστημονικά πεδία, εργάζονται για το ίδιο σκοπό, όμως σε περιορισμένη και προσωρινή βάση.
- Αν και κατά ανάγκη δεν συναντιούνται, εργάζονται με συντονισμένο τρόπο, αλλά με τον ελάχιστο βαθμό συνεργασίας.
- Στο πλαίσιο αυτό κάθε ειδικός, ή και κάθε υπηρεσία, εργάζεται ανεξάρτητα, αξιολογεί τις ανάγκες του παιδιού και της οικογένειας, σύμφωνα με την δική του προσέγγιση και εφαρμόζει το δικό του πρόγραμμα αντιμετώπισης.

Διεπιστημονικότητα

- Η διεπιστημονικότητα αναφέρεται στην επαγγελματική πρακτική που πολλές φορές οδηγεί στην εξάλειψη των επαγγελματικών ορίων. Χαρακτηρίζεται από εκούσια ανταλλαγή πληροφοριών, γνώσεων και δεξιοτήτων.
- Οδηγεί στην ευθύνη της επαφής με το παιδί και της συμβουλευτικής με την οικογένεια σε ένα μέλος της ομάδας, δηλαδή σε έναν ειδικό ως το πρόσωπο αναφοράς, για να μειωθεί, όπως θεωρεί αυτό το μοντέλο, η αποσπασματική αντιμετώπιση.

Διεπιστημονικότητα και διεπιστημονική ομάδα 1/2

- Κυρίαρχο μοντέλο στην λειτουργία των υπηρεσιών ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων είναι η εργασία στο πλαίσιο της διεπιστημονικότητας.
- Η Διεπιστημονική Ομάδα των ειδικών ψυχικής υγείας συγκροτείται στο πλαίσιο μίας υπηρεσίας έχοντας ως σκοπό λειτουργίας την διάγνωση και την θεραπεία των προβλημάτων του παιδιού, και την αποκατάστασή του. Ο κάθε ειδικός φέρνει στις συναντήσεις ομάδας την αξιολόγηση του παιδιού με βάση την δική του οπτική και τον ρόλο του, που στηρίζεται:
 - ✓ στην εκπαίδευσή του,
 - ✓ την προσωπικότητά του και
 - ✓ την κλινική του εμπειρία.

Διεπιστημονικότητα και διεπιστημονική ομάδα

- Η τελική διάγνωση, η πρόγνωση, το θεραπευτικό σχέδιο και η θεραπεία είναι συνήθως μια σύνθεση των επί μέρους οπτικών των μελών της Διεπιστημονικής Ομάδας.
- Στην πράξη η Διεπιστημονική Ομάδα παρέχει μια εξατομικευμένη προσέγγιση στο παιδί και την οικογένειά του.
- Στο πλαίσιο όμως μιας συλλογικής βοήθειας, που πολλές φορές δεν περιορίζεται στα όρια της Υπηρεσίας Ψυχικής Υγείας, αλλά που επεκτείνεται και στο σπίτι, στο σχολείο και στην κοινότητα του παιδιού.

Το έργο της Διεπιστημονικής Ομάδας 1/2

- Γενικά, τα μέλη της Διεπιστημονικής Ομάδας, όποιο κι αν είναι το ειδικό αντικείμενο της εργασίας τους, έχουν με την ευρύτερη έννοια του όρου μία ψυχοθεραπευτική δράση και αποτελεσματικότητα.
- Έχουν ψυχοθεραπευτική δράση διότι ο ψυχισμός του παιδιού που καλούνται να φροντίσουν θεραπευτικά, έχει χάσει την ελευθερία κίνησης και εξέλιξης και παγιδεύεται σε φαινόμενα επανάληψης και παθολογικών ισορροπιών.

Το έργο της Διεπιστημονικής Ομάδας 2/2

- Η παρέμβαση της Διεπιστημονικής Ομάδας έχει σαν στόχο την απορρύθμιση της λειτουργίας αυτής της μηχανής επανάληψης.
- Αυτή η λειτουργία με την ευρεία έννοια του όρου είναι ψυχοθεραπευτική και στο φόντο κάθε παρέμβασης της Διεπιστημονικής Ομάδας, από την πιο παιδαγωγική μέχρι την πιο αυστηρά ψυχοθεραπευτική, υπάρχει η θεραπευτική διάσταση.
- Το αντικείμενο και η μορφή που παίρνει κάθε φορά η θεραπευτική δραστηριότητα της Διεπιστημονικής Ομάδας καθορίζουν και τη δομή της.

Η οργάνωση της Διεπιστημονικής Ομάδας

- Διαφορετικά οργανώνεται η Διεπιστημονική Ομάδα σε ένα κέντρο ψυχικής υγείας ή ένα ιατροπαιδαγωγικό κέντρο, διαφορετικά σε μια μονάδα ενδονοσοκομειακής νοσηλείας και διαφορετικά σε ένα κέντρο ημέρας ή ένα Ξενώνα.
- Με τον ίδιο τρόπο ποικίλλει και το είδος και ο αριθμός των ειδικών που συμμετέχουν στην ομάδα: παιδοψυχίατρος, ψυχολόγος, ψυχοθεραπευτής, κοινωνικός λειτουργός, λογοπεδικός, ειδικός παιδαγωγός. νοσηλευτής, επισκέπτης υγείας, μουσικοθεραπευτής, κινησιοθεραπευτής, κ.α.

Ο ρόλος των μελών της Διεπιστημονικής Ομάδας

- Ο ρόλος του κάθε μέλους της εξαρτάται από την επαγγελματική του ταυτότητα, από την εκπαίδευσή του, αλλά και από τη θέση που καταλαμβάνει στον κόσμο του παιδιού.
- Το παιδί με τα προβλήματα ψυχικής υγείας αναλαμβάνεται από την Διεπιστημονική Ομάδα σε πολλές από τις δραστηριότητες της ζωής του και της ψυχικής του πραγματικότητας.
- Οι διάφορες παρεμβάσεις λειτουργούν σε διαφορετικά επίπεδα και αλληλοσυμπληρώνονται. Ο Παιδοψυχίατρος θα αναλάβει την ευθύνη της εξέτασης του παιδιού και της οικογένειας και θα προτείνει την ειδικότερη θεραπευτική κατεύθυνση στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του.
- Ο Ψυχολόγος θα αξιολογήσει τη νοητική και ψυχολογική του λειτουργία και θα συμμετέχει, ανάλογα με το επίπεδο της εξειδίκευσής του, στην ψυχοθεραπευτική εργασία με το παιδί ή με τους γονείς.

Εσωτερικές διεργασίες της Διεπιστημονικής Ομάδας

- Η Διεπιστημονική Ομάδα για τις διάφορες αυτές δραστηριότητες, χρειάζεται να επιτελεί στο εσωτερικό της αναγκαίες διεργασίες σύνθεσης, έτσι ώστε η συλλογική θεραπευτική παρέμβαση να έχει την απαραίτητη συνοχή. Το έργο αυτό δεν είναι εύκολο.
- Σε αντίθεση με την συγχώνευση ή τον κατακερματισμό, η Διεπιστημονική ομάδα έχει ανάγκη να λειτουργεί εσωτερικά μέσα σε κλίμα αμοιβαίου σεβασμού της επαγγελματικής και προσωπικής ταυτότητας των μελών της.
- Ο κάθε ειδικός της Διεπιστημονικής Ομάδας είναι ατομικά υπεύθυνος για το έργο του με το παιδί ή την οικογένεια και υπεύθυνος συλλογικά για το έργο της ομάδας.

Η αποτελεσματική συνεργασία μίας Διεπιστημονικής Ομάδας είναι εφικτή: 1/2

- Όταν τα μέλη των ομάδων έχουν την ευκαιρία να κατανοήσουν την εκπαίδευση, τις δεξιότητες, την εμπειρία, τη φιλοσοφία και τους περιορισμούς των άλλων, στις συγκεκριμένες συνθήκες εργασίας, στις οποίες αξιοποιούνται οι προσωπικές και επαγγελματικές δυνατότητες του καθενός.
- Όταν οι διαφορές απόψεων βιώνονται ως δημιουργικές.
- Όταν τα μέλη της είναι αφοσιωμένα στην προσωπική εξέλιξη και στη διατήρηση υψηλών στόχων ως προς την παροχή υπηρεσιών.
- Όταν υπάρχουν δυνατότητες εκπαίδευσης στη διεπιστημονική συνεργασία.
- Όταν η καταγραφή των δεδομένων της αντιμετώπισης και οι συνεχείς ανασκοπήσεις τηρούνται από όλους.

Πηγές εσωτερικών συγκρούσεων της Διεπιστημονικής Ομάδας

- ✓ Οι δυσκολίες στις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της, που οφείλονται στους παράγοντες που προανεφέρθηκαν.
- ✓ Η έλλειψη σαφήνειας στον καθορισμό των ρόλων και του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας, καθώς και οι επικαλύψεις για ότι αφορά τις αρμοδιότητες του καθενός.
- ✓ Το ασυνείδητο άγχος που μπορεί να παράγει το έργο της ενασχόλησης με τα προβλήματα ψυχικής υγείας των παιδιών και των οικογενειών τους, που σε πολλές περιπτώσεις αφορούν σε βίαιες, διαταραγμένες και παραμορφωμένες σχέσεις.

Η διεργασία εξωτερικής συστηματικής εποπτείας

- Για να αναγνωρίζει και να αντιμετωπίζει τις συλλογικές άμυνες ενάντια στο άγχος, η Διεπιστημονική Ομάδα αυτό που χρειάζεται στην λειτουργία της είναι η διεργασία εξωτερικής συστηματικής εποπτείας.
- Με την εποπτεία η ομάδα μπορεί συλλογικά να αντιλαμβάνεται τέτοιες τάσεις και να βρίσκει τρόπους για να τις αντιμετωπίζει.
- Η εποπτεία της ομάδας σε τακτική βάση είναι αναγκαία για να αποτρέψει υπεραμυντικές ή καθοδηγούμενες από το ασυνείδητο άγχος πρακτικές και να παραμείνει αληθινά επικεντρωμένη στο έργο της.

- ✓ Συμμετέχουν στην διάγνωση των προβλημάτων του παιδιού με την αξιολόγηση της πορείας των σχέσεων μητέρας-πατέρα-παιδιού, της εσωτερικής λειτουργίας της οικογένειας και των σχέσεών της με την κοινότητα.
- ✓ Συμμετέχουν στην θεραπευτική διαδικασία του παιδιού αναλαμβάνοντας την συμβουλευτική των γονέων.
- ✓ Αναλαμβάνουν τη μόνιμη επαφή και επικοινωνία της ομάδας με διάφορα θεραπευτικά και εκπαιδευτικά κέντρα και φορείς της κοινότητας.
- ✓ Συνεισφέρουν στην ανάπτυξη κοινοτικών προγραμμάτων για την υποστήριξη των οικογενειών.
- ✓ Συμβάλλουν και πληροφορούν την οικογένεια για τις δυνατότητες υποστήριξης από το κοινοτικό δίκτυο σε επίπεδο υλικής και ψυχοκοινωνικής βοήθειας.

Ρόλοι Κοινωνικών Λειτουργών Διεπιστημονικής Ομάδας ψυχικής υγείας παιδιών 2/2

- ✓ Συνεισφέρουν στη παραπομπή του παιδιού σε κάποιο άλλο ειδικό παιδαγωγικό ή θεραπευτικό κέντρο.
- ✓ Συμβάλουν στην ανάπτυξη προγραμμάτων πρόληψης και προαγωγής της ψυχικής υγείας του παιδιού στην κοινότητα, και
- ✓ Αναπτύσσουν δράσεις για την αντιμετώπιση των προκαταλήψεων και του στίγματος της ψυχικής ασθένειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας στην κοινότητα.

Σύνοψη 1/2

- Σήμερα βρισκόμαστε σε μία περίοδο που έχουν σημειωθεί σημαντικές εξελίξεις στο τομέα της ψυχικής υγείας. Αυτές αφορούν τόσο στην πρόοδο των επιστημών, όσο και στην ανάπτυξη των υπηρεσιών.
- Σταδιακά συγκροτείται ένα πλαίσιο στο οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην διεπιστημονική συνεργασία, διότι όπως δείχνουν η εμπειρία, αλλά και ερευνητικά δεδομένα, η διεπιστημονική συνεργασία δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για την βελτίωση της φροντίδας της ψυχικής υγείας.

Σύνοψη 2/2

Για τους λόγους αυτούς χρειάζεται όλα τα επαγγέλματα ψυχικής υγείας, ανάμεσά τους και οι Κοινωνικοί Λειτουργοί:

- ✓ να ξεπεράσουν τους παραδοσιακούς ρόλους,
- ✓ να ενισχύουν την εκπαίδευση που προάγει την διεπιστημονικότητα,
- ✓ να προωθήσουν την θεσμοθέτηση διεπιστημονικών πρωτοκόλλων, και
- ✓ να προάγουν την έρευνα στο πεδίο της διεπιστημονικής συνεργασίας.

Susan A Nancarrow,
Andrew Booth,
Steven Ariss,
Tony Smith,
Pam Enderby &
Alison Roots

Human Resources for Health volume 11, Article number: 19 (2013)

‘Ten principles of good interdisciplinary team work’

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΡΘΡΟΥ

Background

- Interdisciplinary team work is increasingly prevalent, supported by policies and practices that bring care closer to the patient and challenge traditional professional boundaries. To date, there has been a great deal of emphasis on the processes of team work, and in some cases, outcomes.

Method

- This study draws on two sources of knowledge to identify the attributes of a good interdisciplinary team; a published systematic review of the literature on interdisciplinary team work, and the perceptions of over 253 staff from 11 community rehabilitation and intermediate care teams in the UK. These data sources were merged using qualitative content analysis to arrive at a framework that identifies characteristics and proposes ten competencies that support effective interdisciplinary team work.

ΔΕΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΛΗΣ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Leadership and management

Having a clear leader of the team, with clear direction and management; democratic; shared power; support/supervision; personal development aligned with line management; leader who acts and listens.

2. Communication

Individuals with communication skills; ensuring that there are appropriate systems to promote communication within the team.

3. Personal rewards, training and development

Learning; training and development; training and career development opportunities; incorporates individual rewards and opportunity, morale and motivation.

ΔΕΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΛΗΣ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

4. Appropriate resources and procedures

Structures (for example, team meetings, organizational factors, team members working from the same location). Ensuring that appropriate procedures are in place to uphold the vision of the service (for example, communication systems, appropriate referral criteria and so on).

5. Appropriate skill mix

Sufficient/appropriate skills, competencies, practitioner mix, balance of personalities; ability to make the most of other team members' backgrounds; having a full complement of staff, timely replacement/cover for empty or absent posts.

6. Climate

Team culture of trust, valuing contributions, nurturing consensus; need to create an interprofessional atmosphere.

ΔΕΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΛΗΣ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

7. Individual characteristics

Knowledge, experience, initiative, knowing strengths and weaknesses, listening skills, reflexive practice; desire to work on the same goals.

8. Clarity of vision

Having a clear set of values that drive the direction of the service and the care provided. Portraying a uniform and consistent external image.

9. Quality and outcomes of care

Patient-centered focus, outcomes and satisfaction, encouraging feedback, capturing and recording evidence of the effectiveness of care and using that as part of a feedback cycle to improve care.

10. Respecting and understanding roles

Sharing power, joint working, autonomy.